

บ้านมั่นคง บ้านยั่งยืน: พลังชุมชนบาตูปูเต๊ะสู่การพัฒนาที่สมดุล

เรื่อง : รมิดา สารสิทธิ์
เรียบเรียง : เกศณี คีวนา

เมื่อ "ทุนเดิม" ไม่พอแก้ปัญหา "คนบาตูปูเต๊ะ" จะลุกขึ้นสู้ได้อย่างไร

ชุมชนบ้านบาตูปูเต๊ะ ตั้งอยู่ในตำบลเกาะลิบง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง เป็นชุมชนชายฝั่งที่มีภูมิทัศน์ผสมผสานระหว่างป่าชายเลน ทะเล และพื้นที่ราบริมฝั่ง มีประชากรราว 831 คน จาก 281 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มีเชื้อสายมลายูดั้งเดิม ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เช่น การจับสัตว์น้ำ การทำอวน การเลี้ยงสัตว์น้ำ ควบคู่กับอาชีพเสริม เช่น งานหัตถกรรมและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แม้ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังคงเผชิญปัญหาหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ปัญหาหลักของชุมชน ได้แก่ **ที่ดินและที่อยู่อาศัย** บ้านเรือนปลูกสร้างไม่เป็นระเบียบ ไม่มีผังชุมชนชัดเจน บางส่วนรุกล้ำพื้นที่สาธารณะ และขาดโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม **สาธารณูปโภคพื้นฐาน** ถนน ทางเดิน และพื้นที่สาธารณะยังไม่เพียงพอและขาดการดูแล ส่งผลต่อการสัญจรและความสะดวกในการใช้ชีวิต **สิ่งแวดล้อม** ขาดการจัดการพื้นที่หน้าบ้าน ข้าวของเครื่องใช้และอุปกรณ์ประมงถูกวางกระจัดกระจาย ทำให้ชุมชนไม่เป็นระเบียบ **ความร่วมมือของคนในชุมชน** แม้มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ แต่ยังคงขาดกลไกร่วมคิด ร่วมทำ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ **เศรษฐกิจ** รายได้ไม่แน่นอนพึ่งพาประมงเป็นหลัก และได้รับผลกระทบจากฤดูฝนที่ยาวนาน ทำให้มีหนี้สินและขาดเงินออม และ **ภัยธรรมชาติ** จากการที่ตั้งถิ่นฐานใกล้ทะเลและพื้นที่ลาดชันทำให้เสี่ยงต่อน้ำท่วมและน้ำทะเลหนุน ด้วยเหตุนี้ จึงมี

ความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นระเบียบ สะอาด ปลอดภัย และสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

สร้างบ้านสร้างชุมชน: เส้นทางสู่ความมั่นคง

ชุมชนบ้านบาตูปูเต๊ะ เริ่มดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 โดยมีสมาชิกเริ่มต้น 69 ครอบครัว โครงการนี้ไม่ได้มุ่งเน้นแค่การสร้างบ้านใหม่ แต่เป็นการปรับปรุงและสร้างบ้านพักถาวรบนที่ดินเดิมของชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น ระบบเสียงตามสาย ถังบำบัดน้ำเสีย และศาลากลางชุมชนซึ่งกลายเป็นศูนย์รวมกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในชุมชนบ้านบาตูปูเต๊ะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในด้านคุณภาพของที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะความมั่นคง ปลอดภัย และความเป็นระเบียบ บ้านเรือนที่เคยปลูกกระจัดกระจายและไม่มั่นคง ได้รับการปรับปรุงให้แข็งแรง ปลอดภัยจากลมฝน และจัดวางพื้นที่ใช้สอยอย่างเหมาะสม เชื่อมต่อกับทางเดินในชุมชนได้สะดวก รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุ เด็ก และผู้ที่มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว

บ้านแต่ละหลังยังปรับให้สอดคล้องกับบริบทครอบครัว เช่น มีพื้นที่หน้าบ้านที่ไม่กีดขวางทางเดิน มีราวจับสำหรับผู้สูงอายุ พื้นที่เล่นสำหรับเด็ก และพื้นที่ทำกิจกรรมหรืออาชีพเสริมอย่างเป็นสัดส่วน การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงไม่เพียงยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านกายภาพ แต่ยังส่งผลต่อ **สุขภาวะทางใจ** ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกมั่นใจ อบอุ่น และมีคุณค่าในชีวิต บ้านจึงไม่ใช่แค่ที่พักอาศัย แต่คือ “พื้นที่ปลอดภัย” ที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ

จากที่อยู่อาศัยสู่การสร้างพื้นที่แห่งความสุขสำหรับทุกคน

ภายหลังการพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนบ้านบาตูปูเต๊ะได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรอบ เพื่อเอื้อต่อการอยู่อาศัยของคนทุกช่วงวัย โดยเริ่มจากการจัดระเบียบหน้าบ้านให้

สะอาด ปลอดภัย การปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่น และจัดเก็บข้าวของเครื่องมือประมงอย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ช่วยให้ทัศนียภาพโดยรวมของชุมชนดูดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และสร้างความรู้สึกภูมิใจให้กับสมาชิกทุกคน

นอกจากนี้ สมาชิกแต่ละครัวเรือนปลูกพืชผักสมุนไพรหรือไม้ประดับ ลดปัญหาขยะรกรุงรัง และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ พื้นที่ส่วนกลางอย่าง ศาลากลางเมืองลิบง ถูกใช้เป็นศูนย์กลางกิจกรรม ทั้งกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมเยาวชน และการต้อนรับคณะดูงาน ทำให้ศาลากลางกลายเป็น “พื้นที่เรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์” ของทุกคนสำหรับเด็กและเยาวชน มีการจัดสนามเด็กเล่นและมุมกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างปลอดภัย ส่วนผู้สูงอายุมีพื้นที่เดินออกกำลังกาย รดน้ำต้นไม้ และเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนร่วมกับผู้อื่น ผลลัพธ์คือ สภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ ช่วยเสริมความผูกพันในพื้นที่ ลดความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจระหว่างวัย บ้านมั่นคงจึงไม่ใช่แค่ที่อยู่อาศัย แต่เป็น “พื้นที่ชีวิต” ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบ อยู่ร่วม และดูแลร่วมกันอย่างแท้จริง

บ้านมั่นคงบาตูปูเต๊ะ: สร้างกองทุนเพื่อความมั่นคง ทั้งที่อยู่อาศัยและชีวิต

ชุมชนบ้านบาตูปูเต๊ะยังได้พัฒนากลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความมั่นคงในระยะยาว นั่นก็คือ **“กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิต”** ซึ่งเป็นกองทุนที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันและกัน สมาชิกจะออมเงินรายเดือนเข้ากองทุนนี้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในยามฉุกเฉิน เช่น การซ่อมแซมบ้านที่เสียหายจากพายุหรือน้ำท่วม และยังได้ขยายบทบาทสู่การจัดการสวัสดิการชุมชน เช่น การเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ และช่วยเหลือครอบครัวเปราะบางในยามที่เกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน

ระบบออมทรัพย์นี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ชาวบ้านมีวินัยทางการเงินและสามารถวางแผนอนาคตได้ดีขึ้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ กองทุนนี้เปิดโอกาสให้กลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ หรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมสร้างรายได้ เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทำให้ทุกคนรู้สึกมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง

จากกะปิและผักสวนครัว สู่อารักฐานเศรษฐกิจชุมชน

ภายหลังโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนบ้านบาตูปูเต๊ะได้ต่อยอดการพัฒนาโดยเน้น **การส่งเสริมเศรษฐกิจระดับครัวเรือน** เพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน หนึ่งในกิจกรรมสำคัญคือ **การปลูกผักสวนครัว** รอบบ้านและริมทางเดิน เช่น ผักกินใบ สมุนไพร และไม้ผลขนาดเล็ก เพื่อบริโภคในครัวเรือนและลดค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งเป็นพื้นที่เรียนรู้เรื่องอาหารปลอดภัยให้แก่เด็กและเยาวชน

นอกจากนี้ยังใช้ **"ศาลากลางเมืองลิบง"** เป็นพื้นที่กลางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและพัฒนาอาชีพที่หลากหลายร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย และท้องถิ่น จัดอบรมและพัฒนาอาชีพ หนึ่งในโครงการเด่นคือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ "กะปิจากกุ้งเคย" ซึ่งช่วยยกระดับการผลิตให้ได้มาตรฐานและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง ทั้งผู้ผลิต คัดแยก ไปจนถึงผู้จำหน่าย และยังมีการพัฒนาอาชีพอื่นๆ เพื่อเพิ่มรายได้

เช่น การจัดตั้งโรงเรียนปลูกผักปลอดสารพิษ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การทำผ้ามัดย้อม ผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิล และการรับซื้อผลไม้จากชาวบ้านมาจำหน่าย

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ หลายครัวเรือนมีรายได้เสริมจากกิจกรรมเหล่านี้ บางรายต่อยอดจนกลายเป็นรายได้ประจำ เช่น การขายผัก การทำอาหารรับจ้าง หรือฝากขายสินค้าชุมชน ปัจจุบันชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม่ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อเดือน และสามารถจัดสรรเป็นรายได้เสริมที่มั่นคงให้สมาชิกได้ อีกทั้ง ผู้สูงอายุและแม่บ้านมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น สร้างความภูมิใจ ความผูกพัน และเสริมเศรษฐกิจฐานรากจากภายในอย่างแท้จริง

ความสำเร็จนี้ไม่ได้วัดได้แค่ตัวเงินหรือรายได้ แต่ยังสะท้อนถึงการเติบโตทางจิตใจของคนในชุมชน เมื่อมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ชาวบ้านก็มีความกังวลลดลง เปิดใจเรียนรู้และพัฒนาตนเอง จนกลายเป็น "ศูนย์การเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชน" ที่เปิดรับผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานในหัวข้อต่างๆ เช่น การแปรรูปกะปิ การเลี้ยงสาหร่าย และการทำผ้าบาติก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นผลจากความร่วมมือของคนในชุมชนและเครือข่ายภายนอก ซึ่งเป็นรากฐานของเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

สิ่งแวดล้อม

ชุมชนบ้านบาตูปูเต๊ะให้ความสำคัญกับการดูแลสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและการฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน หนึ่งในกิจกรรมสำคัญคือ **“โครงการฟื้นฟูห้วยทะเล”** ซึ่งเป็นระบบนิเวศชายฝั่งสำคัญ โดยชุมชนร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเกาะลิบงในการปลูกและดูแลพื้นที่ห้วยทะเล รวมถึงการจัดกิจกรรมให้ความรู้กับเยาวชน เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรม**การจัดการขยะ**อย่างเป็นรูปธรรม เช่น โดยชุมชนจัดระบบแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง และรณรงค์ผ่านกิจกรรม **“รับซื้อขยะแลกไข่”** ทุกวันที่ 1 ของเดือน ส่งเสริมพฤติกรรมแยกขยะและเห็นคุณค่าของขยะรีไซเคิล วัสดุบางส่วนถูกนำมาแปรรูปเป็นไม้กวาด เพื่อจำหน่ายในชุมชน ลดขยะและสร้างรายได้เสริม **การจัดการน้ำเสีย** มีการติดตั้งถังบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน ช่วยลดมลพิษสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และฟื้นฟูคุณภาพน้ำรอบชุมชน

กิจกรรมทั้งหมดนี้เกิดจากการนำความรู้จากการศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้แหลมผักเบี้ยมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจว่า **“บ้าน”** ไม่ได้เป็นแค่ที่อยู่อาศัย แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่ต้องช่วยกันดูแล การติดตั้งถังบำบัดน้ำเสีย การปลูกผักสวนครัว และการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ล้วนสะท้อนถึงการพัฒนาที่เริ่มจากฐานรากสู่การสร้างสมดุลระหว่างวิถีชีวิตกับธรรมชาติ

จากชุมชนชายฝั่งสู่ต้นแบบชุมชนแห่งการพัฒนาที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ

ด้วยความมุ่งมั่นในการพัฒนาที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนบ้านมั่นคงบาตูปูเต๊ะได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยที่ช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์และการอนุรักษ์ธรรมชาติ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนฯ ที่สนับสนุนพลังงานสะอาด และองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงที่ช่วยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ความสำเร็จของชุมชนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในพื้นที่เท่านั้น ชุมชนยังเป็น **ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้** มีเครือข่ายบ้านมั่นคง เกษตรกร และนักศึกษา เข้าศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงศักยภาพที่ได้รับการยอมรับในวงกว้าง อีกหนึ่งความสำเร็จคือการมีส่วนร่วมในโครงการ “หนุนเทศา ดิจิทัล เพื่อชุมชน” ซึ่งคว่ำรางวัล **United Nations Public Service Awards 2022** จากองค์การสหประชาชาติ

การได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติครั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จ แต่ยังเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ช่วยสร้างความร่วมมือและการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกกระดับต่อไป

5. ความภาคภูมิใจ

สำหรับชาวบ้านบาตูปูเต๊ะ “บ้านมั่นคง” ไม่ได้หมายถึงแค่บ้านหลังใหม่ แต่คือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทั้งทางกายภาพ จิตใจ และความสัมพันธ์ของผู้คน ความภาคภูมิใจหนึ่งของชุมชน คือ การริเริ่มกิจกรรม “รับซื้อขยะแลกไข่” ที่ไม่เพียงช่วยลดปริมาณขยะและทำให้ชุมชนไม่ว่าจะเป็นบริเวณ บ้าน ถนน และชายหาดสะอาดขึ้น แต่ยังปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องการจัดการขยะให้กับทุกคน ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันขยะบางส่วนยังถูกนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริม

อีกความสำเร็จที่ชุมชนภาคภูมิใจ คือ การเปิดบ้านเป็นศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยชาวบ้านกลายเป็น “ครู” ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้มาเยือน ทั้งในเรื่องการทำกะปิ เลี้ยงสาหร่าย การจัดการขยะ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ หลายครอบครัวต่อยอดจากบ้านมั่นคงสู่การสร้างอาชีพใหม่ๆ เช่น การแปรรูปอาหารทะเล การเปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์ เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยวเชิงนิเวศ การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกที่ “บ้านมั่นคง” คือ “บ้านที่ให้มากกว่าคำว่าบ้าน” คือ พื้นที่ที่สร้างคุณค่า ความมั่นคง และโอกาสที่ยั่งยืนให้กับชีวิต และชุมชนอย่างแท้จริง